

2) формування способностей критичного мислення, навчальних аналітичної роботи с різноманітними видами інформації;

3) доповнення традиційного принципу «формувати професійні знання, уміння і навички» принципом «формувати професійну компетентність».

Також слід виділити ряд необхідних змін технічного і організаційного характеру:

- розвиток дистанційного навчання, як доповнення до звичайного, для підвищення мобільності учасників і викладацького складу;

- організація вільного доступу (або з символічною оплатою) до фондів державних бібліотек, музейних і клубних державних і муніципальних установ культури, архівів інформації, не складають державної таємниці;

- пріоритетне забезпечення навчальних закладів найновішою технікою і технологіями, а також безперебійне фінансування як з боку держави, так і з боку приватного бізнесу.

В наші дні час, якість освіти стає фундаментальним фактором економічного розвитку. Інформація займає ключові позиції, стає основним джерелом цінності в інформаційному суспільстві. Рівень знань, а не фінансовий стан, стає визначальним фактором соціальної диференціації. Розподіл на «багатих» і «бідних» набуває принципово новий характер: привілейований прошарок складають інформовані, в той час як неінформовані – це «нові бідні». Пріоритетне розвиток системи освіти стає запорукою успішного будівництва економіки майбутнього в Україні.

Істочники і література:

1. Макаров В. А. Економіка знань: уроки для Росії : [Електронний ресурс] / В. А. Макаров, А. Е. Варшавський, А. Н. Козырев, Л. Э. Миндели, С. Б. Перминов, А. И. Терехов // Вестник РАН. – 2003. – Т. 73, № 5. – Режим доступу : <http://vivovoco.rsl.ru/VV/JOURNAL/VRAN/SESSION/VRAN5.HTM>
2. Глухов В. В. Економіка знань / В. В. Глухов, С. Б. Коробко, Т. В. Маринина. – СПб. : Пітер, 2003. – 528 с.
3. Колесов В. П. Економіка знань / В. П. Колесов, В. Л. Макаров, Л. Г. Белова і др. – М. : ІНФРА-М, 2008. – 432 с.
4. Корчагин Ю. Человеческий капитал, экономика, инновации : [Електронний ресурс] / Ю. Корчагин // ЦИРЭ: Центр исследований региональной экономики. – Режим доступу : <http://www.lerc.ru/?part=articles&art=1&page=46>
5. Створення та використання передових виробничих технологій на підприємствах України у 2010 році : [Електронний ресурс] // Державна служба статистики України. – Режим доступу : http://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2011/ni/analit/pvt_2010.zip
6. Knowledge Assessment Methodology : [Electronic resource] // The World Bank. – Mode of access : <http://worldbank.org/kam>
7. Варудакис А. Налогово-бюджетная политика и экономический рост. Уроки для Восточной Европы и Центральной Азии : [Електронний ресурс] / А. Варудакис, Ш. Грей, Т. Лейн. – Режим доступу : http://siteresources.worldbank.org/ECAEXT/Resour-ces/2585981182779443519//Fiscal_Policy_and_Economic_Growth_rus_090507.pdf
8. Фади́на Т. В. Образовательная составляющая экономики знания в переходный период / Т. В. Фади́на // Бюлетень Міжнародного Нобелівського економічного форуму. – 2010. – № 1 (3), т. 2. – С. 332-337.

Варфоломеєва К.О.

УДК 005.935

ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ КОНТРОЛІНГУ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Постановка проблеми і її зв'язок з найважливішими науковими й практичними завданнями. Сучасні умови господарювання підприємств торгівлі характеризуються нестабільністю зовнішнього середовища господарювання, що вимагає посилення інформаційної підтримки менеджменту.

Пошук нових методів управління в аспектах інформаційного забезпечення, повинен вирішити проблеми обліку, контролю та аналізу господарської діяльності з урахуванням змін внутрішніх і зовнішніх умов господарювання.

У цій ситуації контролінг передбачає істотні зміни в менеджменті за рахунок підвищення ефективності його інформаційного забезпечення.

Задачу підвищення ефективності інформаційного забезпечення менеджменту можна визначити як необхідність у формуванні інформаційного потенціалу контролінгу в управлінні підприємством.

У зв'язку з вищесказаним, питання формування інформаційного потенціалу контролінгу на підприємствах є досить актуальним, особливо в умовах економічної кризи.

Аспекти функціонування контролінгу в управлінні знайшли своє відбиття у роботах вітчизняних і закордонних дослідників, таких як: Ю.П. Аніскін, О.Д. Гудзинський, С.В. Івахненко, О.В. Оліфіров, С.М. Петренко та ін. [1].

Разом з тим, залишається недостатньо дослідженим питання щодо інформаційного потенціалу контролінгу. Дослідження можливостей формування потенціалу підприємства знайшли своє відображення

у роботах вітчизняних і закордонних дослідників, таких як: В.Н. Гавва, Н.С. Краснокутська, Е.В. Лапін, П.О. Шаповалов та ін. [7,4].

Однак не досить вивченим залишається питання формування інформаційного потенціалу контролінгу з метою прийняття управлінських рішень.

Об'єкт і предмет дослідження. Об'єктом дослідження є контролінг в системі управління підприємством.

Предметом дослідження є формування інформаційного потенціалу контролінгу.

Метою статті є дослідження процесу формування інформаційного потенціалу, який є необхідним для здійснення якісного управління підприємством в ринкових умовах господарювання.

Виклад основного матеріалу досліджень. На підставі проведених досліджень можна стверджувати, що контролінг - це інформаційно - регулююча система менеджменту, що представляє собою окремий вид управління, завданням якої є підтримка функцій менеджменту, оцінка ситуації і прийняття управлінських рішень, а також адаптація структури системи управління підприємством до мінливих зовнішніх умов для досягнення стратегічних і тактичних цілей підприємства [3]

Проте, процес впливу підсистеми контролінгу на керуючий елемент здійснюється за рахунок сформованого потенціалу контролінгу.

Отже, можна стверджувати, що контролінг як підсистема управління, що надає вплив на керуючий елемент, володіє певним потенціалом.

Слід зазначити, що термін «потенціал» широко застосовується в економічній літературі як кількісної оцінки і виступає як природний, інвестиційний, інтелектуальний, економічний, ресурсний, трудовий і т. д.

У тлумачному словнику С.І. Ожегова дається визначення потенціалу як рівня потужності в певній галузі, сукупності всіх коштів, можливостей [9].

Згідно з визначенням, наведеним у Великій Радянській Енциклопедії, в загальному вигляді «потенціал», без визначення його видів, являє собою сконцентровані кошти, запаси, джерела, які можуть бути мобільно організовані і використані в досягненні цілей. Часто термін потенціал тлумачиться як «можливості» або «здатність», але завжди визначаються кошти, що характеризують таку здатність у момент часу. Дане визначення представляє два аспекти: наявність ресурсів та мета їх використання.

Спеціаліст економіки К.М. Мисько дає визначення потенціалу як рівень прихованих можливостей оптимального використання досліджуваного об'єкта, які піддаються кількісній та якісній оцінці і можуть бути реалізовані в діяльності [8].

У такому ж узагальненому вигляді А.Н. Азріліян пропонує розуміти під потенціалом сукупність наявних засобів, можливостей у будь-якій області [2].

Шаповалов П.О. потенціал розглядає як відображення поточних і майбутніх можливостей економічної системи втілювати наявні ресурси, шляхом застосування здібностей персоналу, в економічні блага. Потенціал - це інтеграція ресурсів і можливостей, які є на підприємстві для встановлення та досягнення цілей підприємства. Таким чином, методи застосування (використання) ресурсів дозволяють оптимально реалізовувати можливості [12].

Проте, найважливішим в системі контролінгу є інформаційний аспект. Іншими словами якість інформаційного ресурсу, який "обробляє" і якість інформаційного продукту, який "видає" система контролінгу є центральною ланкою в управлінні бізнесом.

Виходячи з вищесказаного, буде справедливим твердження, що система контролінгу володіє певним інформаційним потенціалом, який дозволяє ефективно управляти підприємством в ринкових (нестабільних, кризових) умовах господарювання. Тому далі мова буде йти про інформаційний потенціал контролінгу від якого залежить ефективність управління підприємством.

На підставі проведених досліджень можна стверджувати, що інформаційний потенціал контролінгу – це максимальна здатність, можливість контролінгу за рахунок якісного, ефективного використання обробленої й сформованої сукупності ресурсних елементів і сукупності процедур, видів діяльності регулювати управлінські рішення керуючої системи й виводити діяльність підприємства на новий рівень розвитку й функціонування для досягнення цілей системи управління підприємством, необхідного режиму роботи в нестабільних ринкових умовах господарювання [3].

Таким чином, формування інформаційного потенціалу контролінгу здійснюється під впливом трьох аспектів [6,7]:

- залежно від ресурсних елементів;
- залежно від сукупності процедур, видів діяльності, що регулюються контролінгом;
- залежно від функцій контролінгу, як підсистеми управління .

Процес формування інформаційного потенціалу контролінгу в сукупності можна представити у вигляді функціонала (1)

$$F [\text{ІПК}] = F [\text{РЕ}] \times F [\text{ЕКК}] \times F [\text{ФК}], \quad (1)$$

де: F [ІПК] - функціонал інформаційного потенціалу контролінгу;

F [РЕ] - функціонал ресурсних елементів;

F [ЕКК] - функціонал елементів комплексу контролінгу;

F [ФК] - функціонал контролінгових функцій.

Функціонал ресурсних елементів F [РЕ] функціоналу (1) можна представити у вигляді такої функціональної залежності (2):

$$F [PE] = F [P_{inf}; P_{tr}; P_{i-o}; P_{tv}; P_{org}; P_{kom}; P_{n-p}; P_u; P_{t-p}], \quad (2)$$

де: F [PE] - функціонал ресурсних елементів;
 P_{inf} - інформаційні ресурси та можливості;
 P_{tr} - трудові ресурси і можливості;
 P_{i-o} - інтелектуально - освітні ресурси і можливості;
 P_{tv} - творчі ресурси і можливості;
 P_{org} - організаційні засоби та можливості;
 P_{kom} - комунікаційні засоби та можливості;
 P_{n-p} - нормативно-правові засоби та можливості;
 P_u - управлінські засоби і можливості;
 P_{t-p} - техніко - програмні засоби та можливості.

На підставі поданого функціонала (2) можна зробити висновок, що інформаційний потенціал контролінгу є функціональною залежністю від інформаційних, кадрових, інтелектуально-освітніх, творчих, організаційних, комунікаційних, нормативно - правових, управлінських, техніко - програмних засобів і можливостей [10].

На процес формування інформаційного потенціалу контролінгу (1) також впливає функціонал елементів комплексу контролінгу F [EKK], який можна представити наступною функціональною залежністю (3):

$$F [EKK] = F [P_{ц}; P_{л}; УУ; ВнтА; ПП; М; ПК; Апнб; РУР], \quad (3)$$

де: F [EKK] - функціонал елементів комплексу контролінгу;
 ПЦ - постановка цілей;
 Пл - планування;
 УУ - управлінський облік;
 ВнтА - внутрішній аудит;
 ПП - інформаційні потоки;
 М - моніторинг;
 ПК - перспективний контроль;
 Апнб - аналіз явищ минулого, сьогодення, майбутнього;
 РУР - розробка обґрунтувань управлінських рішень.
 Елементи комплексу контролінгу та їх сутність відображені в таблиці 1.

Таблиця 1. Напрямки діяльності, що регулюються контролінгом в системі управління підприємством.

Елементи комплексу контролінгу	Сутність елемента комплексу контролінгу
Постановка цілей	Процес, що дозволяє визначити кількісні та якісні характеристики цілей підприємства, встановити параметри ранжирування і оцінки ступеня перспективності та досягнення поставлених цілей.
Планування	Процес, що дозволяє кількісно відобразити цілі підприємства і позначити варіанти, засоби і строки їх досягнення, встановити методика подальшого планування та оцінки, визначити ступінь стимулювання виконання.
Управлінський облік	Процес, зорієнтований на інформаційні потреби керуючого елемента, що відображає фінансово-господарські явища і результати діяльності підприємства при виконанні плану і підтримує прийняття управлінських рішень
Внутрішній аудит	Процес спостереження та експертної оцінки фінансово-господарської діяльності підприємства і його структурних підрозділів з метою оцінки обґрунтованості та виконання фінансової стратегії підприємства, якості економічної інформації, що формується керуючим ланкою, пов'язаної з попередженням кризових ситуацій; оцінка системи внутрішнього контролю.
Інформаційні потоки	Процес інформаційного забезпечення, обслуговування керуючого елемента, системи управління в цілому
Моніторинг	Процес відстеження змін у розвитку внутрішніх та зовнішніх явищ в теперішньому часі
Перспективний контроль	Процес відстеження поточних подій, виявлення помилок управління, причин відхилень.
Аналіз явищ минулого, сьогодення, майбутнього	Процес оцінки результатів діяльності, ступеня розвитку поточних явищ, можливостей, що відкриваються і пов'язаних з ними ризиків.
Розробка обґрунтувань управлінських рішень	Процес вироблення альтернативних варіантів управлінських рішень та їх обґрунтувань для досягнення цілей підприємства.

Процес формування інформаційного потенціалу контролінгу в залежності від функцій контролінгу [5] можна виразити через наступний функціонал (4):

$$F [ФК] = F [Фі; Фпл; Фк; Фа; Фр; Фз; Форг; Фінт; Фкор; Фзах], \quad (4)$$

де: F [ФК] - функціонал функцій контролінгу;
 Фі - інформаційна функція контролінгу;
 Фпл - функція планування;
 Фк - контрольна функція;
 Фа - аналітична функція;
 Фр - функція регулювання;
 Фз - функція забезпечення;
 Форг - організаційна функція;
 Фінт - інтегруюча функція;
 Фкор - координуюча функція;
 Фзах - захисна функція контролінгу.

Розглянемо сутність кожної функції контролінгу.

Інформаційна функція передбачає надання відповідної інформації для прийняття управлінських рішень.

Функція планування передбачає процес обґрунтування запропонованих значень вихідних величин системи управління та прогнозування значень вихідних величин під впливом зовнішніх збурюючих впливів.

Контрольна функція передбачає формування контрольних дій та їх здійснення з відстеження поточних процесів, виявлення помилок управління, причин відхилення від плану.

Аналітична функція передбачає аналіз виконання запропонованих значень діяльності підприємства, формулювання висновків і розробку рекомендацій.

Регулююча функція передбачає вироблення антикризових заходів, коригування управлінських рішень і регулювання процесів, що протікають в системі управління підприємством.

Функція забезпечення передбачає оснащення процесу управління необхідними інструментами для досягнення необхідного режиму роботи системи менеджменту.

Організаційна функція передбачає процес створення структури та схеми взаємопов'язаного функціонування системи управління підприємством і процес адаптації до впливів, що обурюють.

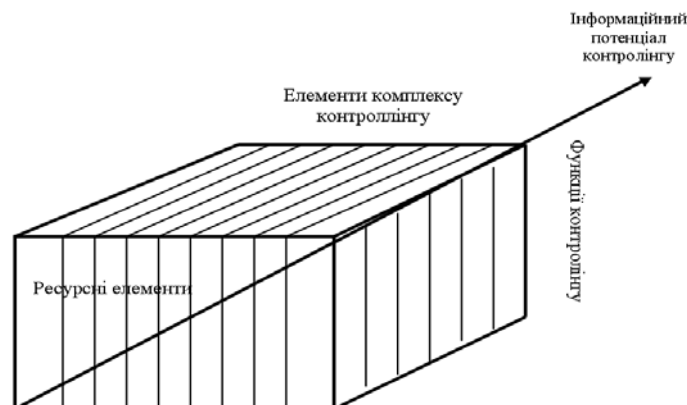
Інтегруюча функція передбачає об'єднання всіх процесів в єдине ціле і комплексний підхід до вирішення спільних завдань чи конфліктних ситуацій.

Функція координації передбачає узгоджене дію всіх елементів системи управління в досягненні поставлених цілей.

Захисна функція передбачає гарантію стабільного розвитку і функціонування системи управління.

Таким чином, інформаційний потенціал контролінгу F[ІПК] формується при взаємодії ресурсних елементів, елементів комплексу контролінгу і функцій контролінгу. Тому доцільно розглянути дану взаємодію елементів як матрицю формування інформаційного потенціалу контролінгу.

Схематично механізм формування інформаційного потенціалу контролінгу представимо на малюнку 1 [6].

Мал. 1. Механізм формування інформаційного потенціалу контролінгу.

Сформований інформаційний потенціал контролінгу на підприємстві повинен зумовлювати розв'язання проблем обліку, контролю і аналізу господарської діяльності, а також розвиток господарюючого суб'єкта, досягнення стратегічних та поточних цілей в умовах гострої конкуренції та економічної кризи.

Формування інформаційного потенціалу на підприємстві, що забезпечує потреби керуючої системи, можливо тільки при організації на підприємстві контролінгу, як інформаційно - регулюючої підсистеми управління підприємством. Мається на увазі забезпечення спеціальних умов з боку керуючої системи, що дозволяють підсистемі контролінгу повноцінно функціонувати, формуючи при цьому інформаційний потенціал на підприємстві.

Таким чином, контролінг, займаючи місце регулюючого елемента в системі управління підприємством, надає коригуючий вплив на прийнятті управлінських рішень для досягнення стратегічних, тактичних цілей і успіху діяльності підприємства за рахунок сформованого інформаційного потенціалу.

Отже інформаційний потенціал контролінгу виражається в коригуючому впливі системи контролінгу на керуючий елемент системи управління підприємством з метою підтримки функцій менеджменту, прийняття ефективних управлінських рішень та адаптації системи управління підприємством до нестабільних ринкових умов для досягнення стратегічних, тактичних цілей і успіху діяльності підприємства.

Інформаційний потенціал контролінгу як сучасний фактор інформаційного забезпечення менеджменту дозволяє вирішувати проблеми обліку, контролю і аналізу господарської діяльності підприємства у нестабільних кризових умовах.

Виходячи з проведених досліджень, можна зробити **висновки**:

- формування інформаційного потенціалу контролінгу на підприємстві, залежить від ступеня функціонування системи контролінгу, тобто від ступеня її організації, забезпечення ресурсами та

інструментами; визначення сукупності процедур, напрямків діяльності, цілей, завдань, а також функцій контролінгу.

- від ступеня організації контролінгу, як інформаційно-регулюючої підсистеми управління підприємством, та від рівня формування його інформаційного потенціалу залежить вирішення проблем обліку, контролю і аналізу господарської діяльності підприємства і успіх його функціонування в ринкових умовах.

Джерела та література:

1. Анискин Ю. П. Планирование и контроллинг / Ю. П. Анискин, А. М. Павлова. — 2-е изд. — М. : Омега-Л, 2005. — 280 с.
2. Большой экономический словарь / А. Н. Азрилиян и др.; под общ. ред. А. Н. Азрилияна. — 2-е изд., доп. и перераб. — М. : Ин-т новой экономики, 1997. — 864 с.
3. Варфоломеева Е. А. Суть и значение информационного потенциала контроллинга в системе управления предприятием / Е. А. Варфоломеева // Вестник Житомирского гос. технол. ун-та. Серия: Экономические науки. — Житомир : ЖДТУ, 2010. — № 3 (53).
4. Гавва В. Н. Оценка потенциала предприятия и отрясли : монография / В. Н. Гавва. — Харьков : Нац. аэрокосм. ун-т «Харьк. авиац. ин-т», 2004. — 287 с.
5. Гудзинський О. Д. Контролінг в системі менеджменту (теоретико-методологічний аспект) : монографія / О. Д. Гудзинський, М. М. Аксентюк, О. М. Деменіна. — К. : ППК ДСЗУ, 2009. — 225 с.
6. Краснокутская Н. С. Потенциал предприятия: формирование и оценка : учеб. пособие / Н. С. Краснокутская. — К. : Харьк. гос. ун-т питания и торговли, 2005. — 395 с.
7. Лапин Е. В. Оценка экономического потенциала предприятия : монография / Е. В. Лапин. — Сумы : ИТД «Университетская книга», 2004. — 360 с.
8. Миско К. М. Ресурсный потенциал региона (теоретические и методологические аспекты исследования) / К. М. Миско. — М. : Наука, 1991. — 94 с.
9. Ожегов С. И. Словарь русского языка : около 53000 слов / С. И. Ожегов. — 25-е изд. — М. : АЗЪ, 2001. — 763 с.
10. Оліфіров О. В. Контролінг інформаційної системи підприємства : монографія / О. В. Оліфіров. — Донецьк : ДонДУЕТ ім. М. Туган-Барановського, 2003. — 325 с.
11. Петренко С. Н. Контроллинг / С. Н. Петренко. — К. : Ника-Центр, Эльга, 2003. — 328 с.
12. Шаповалов П. О. Управління стратегічним потенціалом підприємства аптечної торгівлі : автореф. / П. О. Шаповалов. — Донецьк, 2006. — 21 с.

Ватченко О.Б., Маламен В.В.

УДК 334.012.64

АНАЛІЗ РОЗВИТКУ МАЛОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

Актуальність проблеми. Ринкові процеси в Україні призвели до розукрупнення багатьох господарюючих одиниць і появи великої кількості малих підприємств. У розвинених країнах світу суб'єкти малого бізнесу вже давно зарекомендували себе важливою складовою сильною національної економіки, які ініціюють винахідницьку та інноваційну діяльність, що сприяє поширенню нової продукції і послуг для споживачів. Це не тільки основа економік розвинутих країн, а також середній клас суспільства. Малий та середній бізнес (МСБ) сприяє вирішенню проблем зайнятості і підвищення конкурентоспроможності цілих галузей в регіонах, створює більшу частину валового внутрішнього продукту, розвиває наукомісткі, інноваційні та ризикові види діяльності і, таким чином, сприяє економічному зростанню суспільства, а також визначає добробут. Наприклад, у США малий бізнес (МБ) це не просто один з видів підприємництва, а, по суті, спосіб життя, бо приблизно одна з кожних трьох американських сімей залучена у ньому. Це дає дві третини приросту надійних робочих місць. У Україні МБ став тягарем для економіки. Його проблеми, що виникли в процесі спрямованості України до ринкової економіки, посилюються та залишаються актуальними.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В Україні наукові дослідження щодо проблем малого підприємництва були розпочаті тільки наприкінці ХХ ст. Оцінка стану та активізації інноваційного розвитку суб'єктів малого підприємництва в Україні було досліджено З. Варналієм [1], особливості стратегічного управління підприємницькою діяльністю в сучасних умовах розвитку економіки народного господарства України висвітлили В. Мікловда, Н. Кубіній, Г. Ножова, Т. Климко [2], розвиток малого бізнесу в регіоні досліджував О. Рибак [3], методологію дослідження малого бізнесу розглянули В. і А. Стародубцеви [4], розвиток малого підприємництва в аграрній сфері розкривав В. Андрійчук [5], в період економічної кризи стратегію діяльності малих підприємств розглядали А. Череп та І. Нагасць [6]. Також усім цим проблемам в Україні були присвячені праці А. Агеєва, А. Барановського, А. Блінова, М. Долішнього, Ю. Долгорукого, В. Колота, та багатьох інших. Але, маючи практичний інтерес, ці дослідження ще не досягли бажаного результату.

Метою статті є аналіз малого бізнесу в регіонах України та обґрунтування факторів, що впливають на ефективну політику його розвитку.

Виклад основного матеріалу. Досвід багатьох країн світу показує, що розвиток ринкової економіки суттєво залежить від наявності і активності суб'єктів МСБ. Останній, оперативно реагуючи на зміну